

LISTEK.

Eliška Krasnohorska. Češka pesnica Eliška Krasnohorska je slavila svojo sedemdesetletnico. Njen jubilej se je slavil v Pragi na način, ki dela čast pesnici in javnosti. Pesnica je bila bolehná in si ni želela šumnega jubileja — toda javnost je storila svojo dolžnost.

Pred vrste gratulantov je namreč stopil gospod Čas in ji je čestital: njegov obraz je bil skesan, v njegovih očeh je bil strah in kljub rokavicam ni mogel prikriti, da ima krvave roke: priznal je pesnici, da je imela prav. Za njim sta prišla Narod in Domovina, kakor ženin in nevesta z roko v roki. Bila sta srečna kot otroka in sta se ji zahvalila za vse, kar jima je lepega povedala. In za njima so prišli Prijatelji in — Nasprotniki. Glede Prijateljev je samo po sebi razumljivo — ampak nasprotniki. Da, prišli so in tudi največji med njimi I. S. Machar.

V letih osemdesetih je namreč v češki literaturi nastal hud boj med staro domoljubno šolo in med moderno. Eliška Krasnohorska je izhajala iz one generacije, ki je nastopila l. 1868. z almanahom „Ruch“. Ta šola ima marsikaj skupnega z našo Stritarjevo šolo okoli „Dunajskega zvona“. Ena smer (Vrchlický etc.) je bila kozmopolitična in je podrla narodne ograje kulturnega razvoja: poeziji je bilo treba svobodnega sveta; druga smer je ostala zvesta stari domači poeziji. Proti obema šolama je nastopila pozneje moderna — nji na čelu bojeviti pesnik Machar, avtor Magdalene, Golgate i. t. d. Rodoljubna šola se je zaprla v trdnjavo okoli „Osvete“ in boj je divjal več let. Usoda je hotela, da sta trčila v boju najhuje skupaj Krasnohorska in Máchar. Kdor pozna ostrost Macharjevega meča (v onih prvih letih), ta si more predstavljati ta boj. Toda Eliška se je krepko branila. Neki esejist je te dni primerno napisal, da je Krasnohorská „češka devica orle-

anska“, ki je s čistim ščitom branila svoj narod pred tujstvom: v levici rdeče-beli prapor češkega nacijonalizma, v desnici meč osvete — to je bila ta pesnica od mladih let pa do danes. Ni čuda, da je prvi bojevnik moderne zadel ob njo, ko se je bojeval za novo življenje za novo umetnost. V svoji vročerkvnosti ni gledal na to, da se bori z — damo. Ostala sta si tudi potem, ko so boji že utihnili, tiha nasprotnika. Toda sedaj je vse pozabljeno. Ob jubileju je napisal Máchar v „Nar. Listih“ pesem „Krasnohorski“. — Bili smo mladi in bojeviti — pravi tam — in v boju včasih niti ne čutiš, da si ranil nehote: toda sedaj v tem času je vse pozabljeno, vsi smo eno: ves naš boj je bila borba za isti cilj. — Krasnohorska je odgovorila v „Nar. Listih“ nekaj dni pozneje. „Zdaj govoriš z besedami, ki jih razumem“ — pravi — in z radostjo stiska roko, ki se je nekoč borila proti nji: kajti sedaj druží vse le ena misel velike svobode. Sem starka — pravi — a mogoče omladim v tej idejalni revoluciji... Tako se je torej izvršila sprava. In kdo je imel prav v onem boju? Resnica je, da ni vse pesem, kar se rima in ni vse poezija, kar se poje — toda nihče ne more braniti, da kdo podaja svoje misli v verzih. Resnica je, da je doba zahtevala nove umetnosti, da se je rodoljubna pesem preživela etc., toda pri Eliški Krasnohorski dobiva ta pesem svoj poseben značaj.

Treba je pomisliti, da je pesnica izšla iz naroda, katerega delež je boj za obstanek. Tisoč let traja ta boj brez prestopka. Prešel je narodu v meso in kri: vse javno življenje se vrši v tem znamenju: zato nam odmeva iz zgodovine in iz umetnosti, iz preteklosti in sedanosti. V pesmi „Mi hočemo biti“ pravi pesnica na koncu: „Naš delež je boj — obramba dedščine božjih bojevnikov; bili smo se

od nekdanj za najjasnejše zvezde, ki so vodile človeštvo; vera je, ki zmaga. Mi hočemo živeti, kdor hoče zmagati, ne od-laga orožja pred zmago. Vse kar imamo, smo dobili s častjo in bojem“.

„Svoj narod ljubi le, kdor vanj veruje.“ Pravica do življenja!

„To prvi zakon je in sreča narodov, poklic človeštva in namen njegov.“

Pri Krasnohorski ta pesem o narodu, o njegovih bojih in bodočnosti ni le odmev t. zv. rodoljubja. Pri nji je ta pesem — pesem njenega življenja. Češka rodoljubna pesem se oziva skozi vse XIX. stoletje — toda v Krasnohorski je našla ta pesem svoj cvet. Pri njej ne najdete niti v mlajših letih „pesmi ljubezni“. Ta tiha pesem srca je utihnila pred ono mogočno bajno pesmijo, ki jo je obdajala. Ljubeče srce je pozabilo nase in se je hotelo žrtvovati domovini. Zato je takoj s početka kot pesnica domovine in ostala si je zvesta do konca. Vse te pesmi so šle skozi srce in so nosile s seboj žar one neugasljive ljubezni, ki je gorela v nji od mladih let. V teh pesmih je vse bistvo pesnice. In ker je bila ta pesem odmev gorečega srca, je bila v nji to, kar daje pesmi stalno vrednost. Nje pesem je odmev zemlje, „ki je kri in solze pila, kri in solze lije“. „Krasnohorska je človek, ki čuti neizmerno notranjo potrebo navdušenja, brezpogojne udanosti in strastne žarkosti. Poznam malo primerov takih ljudi, polnih vneme, ki vedno bde in goré.“ Tako pravi o nji Jan Thon.

Svojim pesmim je našla pesnica obliko, ki je bila zmožna dati čustvom pravi izraz. Njena pesniška forma stoji na tako visoki stopinji, da se stavi za zgled. V tem oziru zavzema Krasnohorska eno prvih mest v češki literaturi. Eliška Krasnohorská (pravo ime Pechová) se je rodila 18. novembra 1847. v Pragi. Od 1867.—1874. je živela v Plznji, ko se je vrnila v Prago, je začela izdajati „Ženské listy“. Izdala je 11 knjig pesmi: „Z maje žiti“ (Iz maja življenja) l. 1870., „Ze Šumavy“ (S Šumave) l. 1873., „K slovanskému jihu“ (K slovanskemu jugu) l. 1880., „Vlny v

proudu“ (Valovi v strugi) l. 1883., „Vlaštovičky (Lastovice) l. 1883., „Letorosty“ (Mladike) l. 1887., „Šumavský Robinson“ l. 1887., „Bajky velkých“ l. 1889., „Na živé struně“ l. 1895., „Rozpominky“ (Spomini) l. 1897., „Baje a zvěsti“ l. 1916. Poleg tega dva krasna prevoda: Byronov „Child Harold“ in Mickiewiczov „Pan Tadeusz“; k temu pridajmo še nekaj libretov („Hubička“, „Tajemství“, „Čertova stena“, „Lejla“, „Dítě tábora“) nekaj novel in povestic, nekaj otroških pesmi, mnogo člankov literarnih in umetniških, spise o ženskem vprašanju itd. To je literarno delo Eliške Krasnohorske. Delo življenja, ki je bilo namenjeno enemu samemu velikemu idealu. Med predzadnjo in zadnjo njeno knjigo je prešlo 20 let. To je bila deloma posledica onih literarnih bojev. Lansko leto ob času splošne tišine je izpregovorila Krasnohorska zopet k narodu s svojo knjigo. Ostala je zvesta sebi in narodu in danes sta se našla narod in pesnica.

Podal sem nekaj prevodov.¹ Pesem „Iz duše“ je maksima njenega življenja in dela. Resnica je njena vodnica. Ta resnica stoji više od poezije. Vabi jo priroda, toda priroda jo vodi k misli na domovino („Noč nad gorami“). Nje duša poje s svetom, ki jo obdaja („Prales“). Toda samo za trenutek. V duši se ji vzbudi mogočna pesem gor in lesov („Hodska pesem“). Hodska pesem stoji na čelu zbirke „Iz Šumave“. Pisana je v hodskem narečju, najdete jo v vseh čitankah in se mnogo deklamira. Zaveda se, da stoji na meji. Ponosno govori s sosedom o svojem mladem narodu („Na meji“). Toda vsem ni po volji njena pesem, ki je zadonela iz globočin narodnega srca. Pesnica se ne straši boja — krepko brani sebe in svojo pesem („Vprašanje“). Dobro čuti, da smo šele v začetku pomladi, da pridejo še hudi viharji. Mnogo njenih pesmi pred 30. leti čudovito pre-roško govori o današnji dobi. Prepričana je, da zmaga ljubezen, ona neskončna ljubezen, katere sreča je žrtev. („Pred

¹ Izidejo v prihodnji številki.

pomladjo“.) Nje vera v zmago je neomajna, kakor je neskončna njena ljubezen. Ta optimizem odmeva iz vseh njenih pesmi, kajti ona veruje v oni „lepši svet“. („Aforizem“.) Za trenutek se je morebiti polaste dvomi — toda samo za trenutek — in zopet zmaga trdna vera v bodočnost. Idejalizem jo vodi preko vseh žalostnih skušenj sedanjosti. Ob koncu življenja napija s prijatelji idealom: Mi smo smrtni, mi moremo umreti, a prežive nas naši cilji. Kajti svet ne bo nikoli postal „kakor morje brez bregov in otokov. To bi bila puščava. Narodi so ustvarjeni po višji volji in bodo živeli na veke“ ... Delo El. Krasnohorske se smatra danes za dovršeno. Izpolnilo je svojo dobo. Kar je v njem velikega in večnega, bo ohranilo stalno vrednost v češki literaturi in v njenem narodu. —

Nas bi morebiti zanimala zbirka „K slovanskemu jugu“ (iz l. 1880.). Spomnimo se, da je bilo to po onih prvih dogodkih na Balkanu. Ti dogodki odmevajo v knjigi. Pesmi nas spominjajo enakih pesmi našega Stritarja, Gregorčiča in Krilana. (Ali se pri pesmi na meji ne spomnite nehote na Gregorčičevo „Velegrajsko kugo“?) Naj podam tu nekaj naslovov pesmi iz zbirke „K slov. jugu“: „Na vzhod“, „Harač“, „Morlakovi biseri“, „Svobodi“, „Bogovnica“, „Črnogorska uspavanka“, „V skalah“, „Roža bolgarska“, „Dragan in goslar“, „V suženjstvu“, „Tri lobanje“, „Turška pripovedka“, „Na višini balkanski“, — „Poljub“ itd. —

Delo Eliške Krasnohorske ne leži le v njenih knjigah ampak tudi v njenem življenju. Po času je Krasnohorska tretja češka žena, ki je nastopila z večjim delom v literaturi (Božena Nemicová, Karolina Svetlá, Eliška Krasnohorská). Med pesnjicami ji gre prvo mesto. Toda Eliška je čutila, da prihaja čas, ko bo češka žena odločneje nastopila v javnosti, ne le v literaturi ampak tudi na drugih poljih. Zato je družila ženski svet okoli „Ženskih listov“. Izpregovorila je tudi k slovanskemu ženstvu. V njenih pesmih najdemo ne enkrat tople besede na ženate matere in Slovanke:

Povzdignimo ščite
naših nad in vere,
pokažimo Tatram,
da smo njihne hčere.

Toda najkrasnejši spomenik svojega dela si je postavila Krasnohorská v dveh velikih ženskih učnih zavodih praških t. j. „Ženský výrobní spolek“ (šola za splošno domačo vzgojo, predvsem ročna dela čeških žen) in ženska gimnazija „Minerva“. Iz prvega zavoda je izšla že cela ženska generacija; bilo bi odveč popisovati, kakšen upliv je imel ta zavod na narodno vzgojo in na razvoj češkega ženstva. „Minerva“ obstoji že drugo desetletje. Nje absolventke polnijo danes univerze, mnogo je že doktoric, profesorice i. t. d. V jubilejnem letu je nastal po prizadevanju Krasnohorske kolegij za ubožne slušateljice čeških visokih šol. Tako je mogla Krasnohorska ob svoji 70 letnici z zadovoljstvom pogledati na svoje delo. Ne le zato, ker je Čas-gratulant prinesel dokaze, kako so bile opravičene slutnje njenega ljubečega srca, ampak tudi zato, ker je nje delo obrodilo sad in povzdignilo češko ženstvo in ž njim češki narod na stopinjo, ki budi občudovanje Evrope! *Dr. Iv. Lah.*

† Anton Koder. Med našimi pripovedniki starejše generacije jih je malo marljivejših in plodovitejših, kakor je bil Koder, in vendar je pisatelj bil že skoro pozabljen, ko se je letos 21. februarja kot sedeminšestdesetletnik poslovil za vedno od nas. V popularnosti ne dosega niti svojega rojaka Andrejčkovega Jožeta. Edino „Marjetica“, povest z obširnimi opisi idiličnega življenja na kmetih, ki jo je napisal pred štiridesetimi leti in jo v mladeniškem idealizmu tudi sam založil, je romala med naše ljudstvo v tretji izdaji. Stritar je ta „roman“ obširno ocenil in ga kljub pomanjkljivostim „slovenskemu občinstvu toplo priporočil“. — Po prvih dijaških poskusih v „Učiteljskem tovarišu“ (pesem „Domovini“) in v „Novicah“ („Ena noč na gorenjskih planinah“) se je Koder oklenil Trstenjakove „Zore“ in jo ves čas pridno zalagal s pesmimi, slikami in povestmi. Oglasil se je s takrat splošno

priljubljenimi obrazi iz prirode tudi v drugem letniku dunajskega „Zvona“ (Lastavica, Prepelica); ostale mnogobrojne rokopise mu je Stritar vrnil, češ, da je moral Zvonu „izpremeniti program“. Koder se je nato zatekel k prijatelju Jurčiču in mu je v letih 1876—1879 polnil Narodov listek z daljšimi povestmi (Črne oči, Hči starega sodca, Kupa brinjevca, Na naših gorah) in raznimi krajšimi prispevki. „Kresu“ je bil Koder v leposlovju glavna opora. Zanj je napisal tri romane (Zvezdana, Luteranci, Kmetski triumvirat) in več povesti (Viženčar, Rokovnjaška ljubica, Na Slemenih, Oreharjev Blaž, Na višavi, Rozamunda Katzenstein). Kot Kresov pesnik se je skrival za šiframi -l-, y, M-k; zložil je celo sonetni venec, preglasno kopijo Prešerna, in ga poklonil Tekli Koširjevi. Sodeloval je pri Mohorjevi družbi s poučnimi spisi o pošti, poštni hranilnici in drevesni volni: za prosto ljudstvo je napisal v njenih publikacijah sedem povesti. Krajčeva „Narodna biblioteka“ je priobčila njegovo povest „V gorskem zakotju“.

Nad petintrideset let je preživel Koder kot poštni uradnik v tujini, kjer je, dasi ni zatajil nikjer in nikomur svojega slovenskega pokolenja, napredoval izredno hitro in dosegel mesto poštne ravnatelja. Ves čas se je živo zanimal za naše politično in kulturno življenje, kar nam svedoči nepregledna vrsta njegovih člankov v naših političnih listih. Kot rodoljub stare korenine se je ogibal vrtinca naših strankarskih bojev ter sodeloval z isto vnemo pri „Slov. narodu“, kakor tudi pri

„Slovenca“; nad deset daljših člankov je priobčil celo v uradnem „Ljubljanskem listu“. V desetletju 1880—1889 je napisal za „Slov. narod“ blizu dvesto člankov, večinoma uvodnikov s šiframi: L, L—s, Liberius. Razpravljal je o državnem jeziku v Avstriji, o njenem finančnem položaju, o sedanosti in bodočnosti našega kmetijstva, o agrarni reformi, v obrambo domače obrtnije, o slovenski narodni ekonomiji, o slovenščini na naših srednjih šolah itd. V sobotnih številkah „Slovenca“ je priobčil 55 „spevov“ (v prozi) „Sviftijade“ (od 8. oktobra 1883 do 4. maja 1889), njim je sledilo trideset „Kritičkih pisem“ (od 9. novembra 1889 do 12. julija 1890), pet listkov „Čmerike“ in 45 sobotnih feljtonov z naslovom „Nedeljske misli“, ki so izhajale od 18. oktobra 1890 do 14. novembra 1891. Ost njegovih puščic ni skeleča, humor se dvigne redko nad vsakdanost, vendar nam svedoči legija teh feljtonov bogato načitanost, in bodoči Kodrov biograf bo našel v njih marsikaj zanimivega gradiva. — V zadnjem desetletju je prepotoval Nemčijo, Švico, Francijo, Anglijo in Italijo; to bogato žetev je hotel porabiti za svoje književno delovanje, ki bi mu naj sladilo pošteno zasluženi pokoj. Svoje spise, tiskane in številne rokopise, je zapustil Družbi sv. Mohorja ter jih obenem podprl z znatno denarno pomočjo, da jih izda v celoti v posebni knjižnici. Od leta 1909 je bival v Ljubljani ter je požrtvovalno deloval do izbruha vojne kot blagajnik pri Slov. matici. Tudi „Ljubljanski zvon“ ohrani svojega nekdanjega sotrudnika v častnem spominu! J. Š—r.

KULTURNO-POLITIČNI PREGLED.

Dr. Alojz Zalokar: O ljudskem zdravju. Poglavlja iz socialne medicine. Izdala in založila Tiskovna zadruga v Ljubljani. 1918. Str. 79.

Naravnost neverjetno se zdi, a vendar je dejstvo, da Slovenci kot narod nismo imeli doslej o svojem zdravstvenem stanju

niti pojma. Nismo mogli imeti pojma, ker svojega zdravnika nismo imeli. Narodno zdravstvo je bilo pri nas ledina, ki jo je le redko kdo obiskal, v katero pa resno ni zastavil svojega pluga nihče. Dr. Zalokar je vrezal v to ledino prvo brazdo. Trdno podkovan v najmodernejši in danes